

การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย Political development in democracy

โชคชัย ศรีรักษา Mr.Chokchai Sriruksa

พิบูลย์ เพียรพานิชกุล Mr.Piboon Pienpanichkul

นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

kroochokchai@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบันจะมีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางด้านความคิดทั้งสติปัญญาและยังมีความมากมายหลากหลายชนชั้นมีความตื่นตัวในทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยทั้งระดับเยาวชนคนรุ่นใหม่และระดับประชาชนคนทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะระดับเยาวชนที่มีความตื่นตัวทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยสูงและมีความเป็นปัจเจกบุคคลค่อนข้างสูงมากในการพัฒนาการเมืองให้เป็นระบอบประชาธิปไตย เพราะมีความต้องการทางด้านสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคและกระบวนการยุติธรรมมีความโปร่งใสได้อย่างแท้จริง นับตั้งแต่วันแรกที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาจัดกิจกรรม "แฟลชม็อบ" เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ต่อต้านรัฐบาล รวมถึงแสดงความไม่เห็นด้วยกับการที่ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรคอนาคตใหม่ การชุมนุมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายสถาบันการศึกษาทั่วประเทศในช่วงหนึ่งปีที่ผ่านมาและปัจจุบันยังมีการชุมนุมเรียกร้องขับไล่รัฐบาลที่มาจาก การสืบทอดอำนาจเผด็จการ และสังคมให้ความสนใจปรากฏการณ์คนรุ่นใหม่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองครั้งนี้ไม่น้อย มีทั้งผู้ที่สนับสนุนและตั้งคำถามถึง "เบื้องหลัง" การชุมนุมของคนรุ่นใหม่ บ้างว่าถูกปลุกกระดมหรือมีพรรคการเมืองหนุนหลังปีปีซีไทย ถามนักเรียน-นิสิตนักศึกษาว่าเหตุใดเขาและเธอถึงออกมาชุมนุม และมีใครอยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวหรือไม่

คำสำคัญ: การพัฒนา,การเมือง,ระบอบประชาธิปไตย

Abstract

Political development in a democratic system in today's society will develop advancement in thinking, both intellectually and there are many people of different classes who are alert in politics in democratic systems at both the youth and new generation level and the people's level. All ages, especially youths with high political alertness in democratic regimes and high individuality in developing politics to become a democratic system. because there is a need for rights Freedom and equality and justice are truly transparent. Since the first day that student groups organize "flash mob" activities to demand democracy. anti-government including expressing disagreement with the Constitutional Court's decision to dissolve the Future Forward Party Demonstrations have taken place in several educational institutions across the country over the past year and are now still demanding to oust the government from the dictatorship. And society pays attention to the phenomenon of the new generation coming out of this political movement, not least There are both those who support and question the "behind the scenes" of the new generation's gathering. Some say they were instigated or have a political party backing the BBC Thai asking students-students why he and she came out to rally. And is there anyone behind the movement

Keywords : development, politics, democracy

บทนำ

การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเพ็งจะมีปรากฏเห็นเด่นชัดในภายหลังการออกมาเรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมาโดยการชุมนุมครั้งใหญ่ในเดือนตุลาคม 2516 เกิดขึ้นด้วยความไม่พอใจต่อรัฐบาลเผด็จการจากเหตุสะสมต่างๆ หลายประการ อันสืบเนื่องจากการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยเฉพาะการควบคุมตัวกลุ่มบุคคล ที่บางส่วนออกมาแจก

ใบปลิวเรียกร้องรัฐธรรมนูญ การจับกุมตัวบุคคลกลุ่มดังกล่าวทำให้เกิดการประท้วงเริ่มต้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แล้วขยายสู่ถนนราชดำเนินซึ่งคาดกันว่ามีผู้เข้าร่วมชุมนุมกว่าครึ่งล้าน โดยในคืนวันที่ 13 รัฐบาลได้ให้สัญญาว่าจะทำตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม และยอมปล่อย 13 ขบถรัฐธรรมนูญ รวมทั้งจะจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เสร็จสิ้นภายในหนึ่งปี แต่หลังจากเจรจากับกลุ่มนักศึกษา ยังคงชุมนุมต่อไปอีกหนึ่งคืน และบางส่วนได้เข้ายึดกรมประชาสัมพันธ์เพื่อใช้ระบบวิทยุกระจายเสียงของรัฐ วันที่ 14 ตุลาคม ก่อนเวลาเที่ยงไม่นาน รัฐบาลที่เคยรับปากจะทำตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมได้ตัดสินใจใช้กำลังสลายฝูงชนจนมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บอีกหลายร้อยคน อ้างว่าเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย และอธิปไตยของชาติ หลังผู้ชุมนุมพยายามบุกยึดสถานที่ราชการด้วยอาวุธปืนที่บุก “ปล้น” มาก่อนหน้านั้น หลังเกิดเหตุรุนแรง จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และอดีตประธานศาลฎีกา ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระราชดำรัสทางโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย ทรงขอให้ประชาชนชาวไทยร่วมมือกันแก้ไขปัญหามานานเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยโดยเร็ว

หลังการออกอากาศของโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจได้ราวหนึ่งชั่วโมง ทหารได้เปิดฉากยิงขึ้นอีกครั้งหลังนิสิตนักศึกษาพยายามใช้ธงโดยสารเข้าพุ่มชนกองบัญชาการตำรวจนครบาล ซึ่งพยานผู้เห็นเหตุการณ์ระบุว่า มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้ จากนั้นจึงมีการประกาศกฏอัยการศึก เริ่มต้นในเวลา 22 นาฬิกา แต่ทั้งทหาร และตำรวจก็ได้ใช้ความพยายามในการสลายการชุมนุมของประชาชนแต่อย่างใด นักศึกษาหลายรายกล่าวว่า พวกเขาได้ยื่นพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ แล้ว แต่ไม่เชื่อว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล พวกเขาจึงยังคงชุมนุมต่อไป จนกว่าจะแน่ใจว่าจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร (รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น) จะพ้นจากอำนาจจริงๆ

ดังนั้นการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของการเมือง การเมืองคือการจัดสรรอำนาจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ประการแรก เป็นอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน ประการที่สอง จุดมุ่งหมายของการใช้อำนาจต้องเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน การเมืองมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชน คือถ้าประชาชนมี

ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ก็ตระหนักดีว่า ถ้าระบบการเมืองจะทำให้ได้ผู้นำที่ดี และผู้นำที่ดี ย่อมสร้างสรรค์ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ดังนั้น ความมั่นคงอุดมสมบูรณ์หรือความอดอยากยากจนของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับระบบการเมืองเป็นสำคัญ (จิรโชค (บรรพต) วีระสัยและคณะ, 2542 : 307-308)

แนวคิดการพัฒนาการเมืองและระบอบประชาธิปไตย

การเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการเมืองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คือประชาชนเป็นเจ้าของอธิปไตย ดังนั้นอำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของประชาชนโดยประชาชนเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครองทั้งการแต่งตั้งและการถอดถอน โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการปกครองต้องเสนอตัวให้ประชาชนเชื่อว่าเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำและมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน เพื่อให้การพัฒนาการเมืองประชาธิปไตยให้มีแนวทางในการสร้างสรรค์และพัฒนาชีวิตที่ดีให้กับประชาชน ประชาธิปไตยประกอบไปด้วย หลักการสำคัญที่เปรียบเทียบแก่นของประชาธิปไตย 5 ประการ ประการแรก หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นผู้กำหนดผู้ปกครองโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ประการที่สอง หลักเสรีภาพ ระบอบประชาธิปไตยถือว่าประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพทั้งในการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประการที่สาม หลักความเท่าเทียม มนุษย์เกิดมาควรมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเรื่องโอกาสในการพัฒนาคุณภาพและ ความรู้ความสามารถเพื่อให้ประชาชนสามารถปกป้องประโยชน์ของตนได้ ประการที่สี่ หลักกฎหมาย ปรัชญาสำคัญของกฎหมายคือชนชั้นใดเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย ย่อมเพื่อประโยชน์ของ ชนชั้นนั้น

ดังนั้นระบอบประชาธิปไตยที่ยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง จึงกำหนดให้ประชาชนมีอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย เพื่อให้กฎหมายสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ประการที่ห้า หลักเสียงข้างมาก ยึดหลักที่ว่า การตัดสินใจใดๆทางการเมืองต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชน ส่วนใหญ่ จึงกำหนดให้เสียงข้างมากเป็นการตัดสินใจ การพัฒนาประชาธิปไตยประกอบด้วยแนวทางสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก การพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยแนวทางนี้เป็นบันไดขั้นต้นของทุกสังคมที่จะก้าวสู่ระบอบประชาธิปไตยคือการพัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาและหลักการประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน ประการที่สอง การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หมายถึง แบบแผนทัศนคติและพฤติกรรมของ

บุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์กรการเมือง เป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมอบรมทาง
การเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้ง ทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาระบบ
ประชาธิปไตย ดังนั้นจึงอาจแนวคิดเพื่อมาประกอบเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ

แนวคิด ทฤษฎีประชาธิปไตยมีความเชื่อพื้นฐานว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ
การปกครองที่มีอำนาจอธิปไตยสูงสุด ได้แก่ อำนาจอธิปไตย นิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจ
ทางตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจของปวงชนทั้งประเทศ ประชาธิปไตยจึงมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนใน
ด้านการจัดระเบียบการจัดการปกครองประเทศ และวิถีชีวิตในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างยอมรับสิทธิ
เสรีภาพ ความสำคัญและประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยกระบวนการเลือกตั้ง โดยเลือกผู้แทน
เข้าไปทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์และใช้อำนาจทางการเมืองแทน ซึ่งหมายถึง ความสามารถที่จะ
กำหนดและบังคับใช้สิทธิและหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ชอบธรรม ตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยที่
ประกอบด้วยหลักการสำคัญ หลักที่ถือว่าประชาชนเป็นแหล่งที่เกิดและเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดใน
การปกครองประเทศ หลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้หลักเหตุผล หลักการปกครอง
โดยเสียงข้างมากโดยไม่ละเมิดสิทธิของฝ่ายข้างน้อย กฎหมายหรือหลักนิติธรรม หลักความเสมอภาค
(จรรยา สุภาพ, 2535, หน้า 53) หลักการปกครองเพื่อประโยชน์ของประชาชน รัฐบาลมีอำนาจจำกัดและ
จำเป็น โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักการประนีประนอม กล่าวคือ พยายามหลีกเลี่ยง
ความขัดแย้ง(โรงเรียนกันทรารมย์, [ออนไลน์], [สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2564])

ความหมายของการพัฒนาทางการเมือง ลูเซียน ดับเบิลยู พาย (Lucian W. Pye, 1966 :
33-48) ได้แสดงแนวคิดในการพัฒนาทางการเมืองที่หลากหลาย(หรือวิเภานาการ) ได้กำหนดไว้ 10
ข้อหรือทศมิตินี้

1. การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการเมืองอันจำเป็นต่อการปรับปรุงและพัฒนาทาง
เศรษฐกิจ หมายถึง เป็นสภาพทางการเมืองอันช่วยสนับสนุนความเจริญทางเศรษฐกิจ และ
อุตสาหกรรม หรือ “บุพลักษณะ”(prerequisites) หรือรากฐานแห่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
2. การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการเมืองในสังคมอุตสาหกรรม โดยมีความเชื่อว่าใน
สังคมอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบประชาธิปไตย หรือเผด็จการจะมีมาตรฐานของพฤติกรรมและ
การดำเนินงานทางการเมืองที่มีลักษณะของการพัฒนาทางการเมือง อันเป็นตัวอย่างแก่ระบบ อื่น ๆ

เช่น การปกครองมีลักษณะที่มีเหตุผลมีความรับผิดชอบ เน้นการให้สวัสดิการและการมีส่วนร่วม ร่วมทาง
การเมืองของประชาชนอย่างน้อยในระดับหนึ่ง หรือการเมืองแบบที่มีอยู่ในประเทศ อุตสาหกรรม

3. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ เป็นความเชื่อ
ที่ว่า การพัฒนาการเมืองเป็นลักษณะการเมืองในสังคมอุตสาหกรรมทั้งหลายเป็นผู้วางแผนและ เป็นผู้
กำหนดความซ้ำเร็วของชีวิตทางเศรษฐกิจและทางสังคม รวมถึงขอบข่ายชีวิตทางการเมืองก็ มีลักษณะ
เดียวกัน หรือเท่ากับว่าการปฏิบัติของสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมตะวันตกเป็น มาตรฐานสากล
สำหรับการเมืองทุกระบบ หรือ “นวสมัย หรือความทันสมัยทางการเมือง”

4. การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการดำเนินงานของรัฐบาล มีลักษณะที่รัฐบาลมี
อำนาจครอบคลุมทั้งประเทศ ประชาชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอิทธิพลของรัฐ
ชาตินิยมและมีความเป็นพลเมืองของรัฐอย่างแท้จริง สถาบันของรัฐจะต้องสามารถดำเนิน นโยบายที่
สะท้อนให้เห็นถึงลัทธิชาตินิยมและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การ
พัฒนาทางการเมืองก็คือการสร้างชาติ หรือสังคมเข้าสู่สภาพแห่งความเป็นรัฐประชาชาติหรือเป็นชาติ-
รัฐ

5. การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการพัฒนาระบบบริหารและกฎหมาย ใน
ความหมายที่หมายถึงการพัฒนาระบบราชการ และระบบกฎหมายให้มีความก้าวหน้าทันสมัยกับ
สภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งดูจากประวัติศาสตร์จะพบว่าการสร้างองค์การหรือระบบราชการ
เป็นยุทธวิธีที่ชาญฉลาดของระบบอาณานิคม โดยเน้นที่ความเป็นระเบียบทางกฎหมายและความเป็น
ระเบียบทางการเมืองหรือการจัดการเรื่องสาธารณะอย่างได้ผล หรือการพัฒนาทางด้านบริหาร
และกฎหมาย

6. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการระดมประชาชนให้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่จำกัด
อยู่แต่เฉพาะชนชั้นนำตามแบบของสังคมจารีตประเพณีสู่มวลชน โดยให้เห็นว่าในระบบการเมืองที่
พัฒนาแล้วนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือการเร่งระดม
สรรพกำลัง (mobilization) และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของมวลชนคนจำนวนมาก

7. การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย ความคิดอันนี้คือ
มองว่า การพัฒนาการเมืองเหมือนหรือควรเหมือนการสร้างสถาบันและการปฏิบัติประชาธิปไตย เป็น

แนวความคิดที่ถือว่ารูปแบบของการพัฒนาการเมืองนี้ ถูกโจมตีว่าลำเอียงเพราะเท่ากับเห็นระบบ
การเมืองในรูปแบบในรูปอื่นที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยไม่เป็นระบบที่พัฒนาหรือเป็นการมองการเมืองอย่าง
วัตถุนิยมให้คุณค่าส่วนตัว ซึ่งนิยมตะวันตกเข้าไป จึงไม่เป็นกลางอย่างแท้จริง หรือการสร้างการ
ปกครองระบอบประชาธิปไตย นั่นเอง

8. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของความมีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงอย่างมี
ระเบียบหลายคนมีความเห็นว่าประชาธิปไตยขัดกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และไม่สามารถ
รักษาเสถียรภาพทางการเมืองได้ ฉะนั้นการพัฒนาทางการเมืองจึงเป็นเรื่องของความสามารถของ
ระบบการเมืองในการรักษาเสถียรภาพและดูแลให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีระเบียบ ไม่วุ่นวายไม่
ควรเป็นเรื่องของการพัฒนาการเมือง แต่ควรเป็นเรื่องของความเสื่อมทางการเมืองมากกว่า หรือการที่
บ้านเมืองมีเสถียรภาพ และการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย(stability and orderly
change)

9. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของกระดุมกำลังและอำนาจ ความหมายนี้เป็นการเน้น
ถึงประสิทธิภาพของระบบการเมืองในการทำงาน ระบบการเมืองใดสามารถระดมสรรพกำลังในการ
แก้ปัญหาของประเทศได้ มีอำนาจในการดึงประชาชนให้ปฏิบัติตามความต้องการของระบบได้ถือว่าเป็น
เป็นระบบที่มีการพัฒนา ซึ่งความสามารถในการระดมสรรพกำลัง รวมถึงความสามารถในการแบ่งสรร
ทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าทั้งหลายให้กับสมาชิกในระบบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย หากพิจารณา
ในแง่นี้อาจสร้างดัชนีของการพัฒนา เพื่อวัดระดับการพัฒนาได้ เช่น จำนวนและขอบเขตของ
สื่อมวลชนอันประกอบด้วย จำนวนหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียง พื้นฐานทางภาษีสังคม สัดส่วน
ของทรัพยากรที่จัดสรรเพื่อการศึกษา เพื่อการป้องกันประเทศและเพื่อสวัสดิการของสังคม หรือการ
เร่งระดมพลังและการมีประสิทธิภาพ

10. การพัฒนาการเมืองเป็นแง่หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
นั้นประกอบด้วยการเปลี่ยนในหลาย ๆ ด้านของมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ถือว่าเป็น
ลักษณะอันหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย และถือว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดรวมทั้ง
ทางการเมืองด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน การศึกษาเรื่องการพัฒนาของสังคมหรือการเปลี่ยนแปลง
ให้เป็นสมัยใหม่ จะต้องพิจารณาทุกด้าน การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของสังคมคือ ทางด้าน
เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ต่างมีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงในด้านหนึ่งย่อมกระทบ

ถึงการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ได้ หรือ มิติ หรือด้านหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยทั่วไป
นั่นเอง (จิรโชค (บรรพต) วีระชัยและคณะ, 2542 : 402-403)

การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย

การพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยมีฐานมาจากความเชื่อในเรื่องธรรมชาติของ
มนุษย์ที่เกิดมาพร้อมกับความมีเหตุผล มีเสรีภาพ และมีความเท่าเทียมเสมอภาคกัน การปกครองใน
สังคมจึงควรสนองธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าว ซาร์ตอรี (Sartori) ได้ระบุว่า หลักการสำคัญของ
ประชาธิปไตยมี 2 ประการคือ 1) การยึดมั่นความสำคัญของบุคคลทั้งในด้านความเสมอภาค สิทธิ
และเสรีภาพของมนุษย์ และ 2) การเคารพหลักนิติธรรม (Sartori, G. 1965 : 13-15) และประชาธิปไตย
มีฐานอยู่ที่การเคารพความเป็นมนุษย์ของคนอื่น หรือของคนทุกคน ด้วยความเชื่อในคุณค่าของความ
เป็นมนุษย์ของคนทุกคนว่าทุกคนมีคุณค่ามีศักยภาพที่จะเรียนรู้ มีอิสรภาพ มีความรัก ความเอื้ออาทร
ต่อกัน และร่วมมือกันในการพัฒนาสังคมให้เกิดความถูกต้อง เกิดประโยชน์สุขต่อทุกคน (ประเวศ วะสี,
2537 : 23.)

ส่วนเกณฑ์คุณค่าสากลของสังคมที่เป็นประชาธิปไตยนั้นคือ “การมีอิสรภาพ ความเสมอ
ภาค และภราดรภาพ” และเกณฑ์คุณค่าของสังคมไทยจะต้องมี “ความสุจริต ถูกต้องและความ
รับผิดชอบ” ผนวกเข้าไปด้วย โดยเสนอให้สังคมไทยใช้ความพยายามในการสร้างเสริมให้กลายเป็น
วัฒนธรรม (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2544 : 10) หรือเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่เน้นอิสรภาพ เสมอ
ภาค ภราดรภาพ สุจริตถูกต้อง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีความเข้าใจถึงความหมายของแต่ละ
ประการดังนี้ อิสรภาพ คือ ความมีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต การพูด การเขียน อย่างเป็นอิสระโดยไม่
ไปละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น ความเป็นตัวของตัวเอง ไม่อยู่ภายใต้อำนาจของผู้มีอิทธิพลใด ๆ ความ
เสมอภาค คือ ความเท่าเทียมกันในฐานะประชาชนในสังคมให้ความสำคัญต่อคนทุกคนในฐานะ
หน่วยหนึ่งอย่างเท่าเทียมมีสิทธิในการปกครองและสิทธิต่าง ๆ ในการแสดงออกหนึ่งคนหนึ่งเสียงไม่มี
ใครมากกว่าใคร ส่วนภราดรภาพคือ ความเป็นพี่น้อง ความเป็นเพื่อนพ้องน้องพี่ มีจิตใจเกื้อกูล เห็นอก
เห็นใจ สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสุจริตถูกต้องคือการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน
อย่างตรงไปตรงมา ไม่นำประโยชน์ต่างๆเข้าตนเองและพวกพ้อง มีสัมมาอาชีวะและความรับผิดชอบต่อ
คือการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดูแลเอาใจใส่ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รับผิดชอบต่อในการทำ

เกิดผลสำเร็จจุล่งตามหน้าที่และบทบาทที่ได้รับ การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องอาศัยสถาบันต่างๆให้เข้ามามีบทบาท เป็นพื้นฐานทางความคิด ทศนคติ และความเชื่อ ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัว ในสังคมหนึ่ง ๆ ครอบครัวถือเป็นหน่วยสังคมแรกที่มนุษย์ได้สัมผัส ชีวิตแรกเริ่มที่ครอบครัว ดังนั้น ครอบครัวจึงมีอิทธิพลต่อสมาชิกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะบิดามารดาจะเป็นผู้ที่ได้รับการเชื่อถือมากที่สุด ทั้งนี้ เพราะบิดามารดาเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดตัวเรามากที่สุด ตามหลักจิตวิทยาของ Sigmund Freud ที่กล่าวว่าบุพการีเป็นตัวมันโนธรรมหรือ Ego แต่เริ่มแรก เช่น บิดานิยมประชาธิปไตย ย่อมอบรมบุตรของตนในแนวทางประชาธิปไตยหรืออบรมกล่อมเกล่าทางการเมืองที่มีอิทธิพลสูงสุดและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวทั้งในทางตรงและทางอ้อม

2. สถาบันการศึกษา โรงเรียนถือว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่บุคคลยังเด็ก โดยโรงเรียนจะนำหลักสูตรของวิชาต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้ศึกษา หลักสูตรจึงถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลให้เด็กได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง นอกจากจะได้เรียนรู้จากหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว พิธีการต่าง ๆ ในโรงเรียน เช่น การเคารพธงชาติ เข้าแถวและจัดหน้าที่ในการรักษาความสะอาด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนทำให้เด็กได้รับการกล่อมเกล่าทางการเมือง ครูก็เป็นบุคคลอีกคนหนึ่งที่มีความสำคัญในขั้นตอนการเรียนรู้ทางการเมืองในโรงเรียน เด็ก ๆ มักจะเอาตัวอย่างจากครูที่ตนเองเคารพ เชื่อฟัง หรือชื่นชม โรงเรียนในบางประเทศ เช่น ในแอฟริกา ถือว่าการสอนให้ประชาชนในประเทศสำนึกในความเป็นคนในชาติร่วมกัน ให้รู้จักอยู่ร่วมกัน โดยสอนให้คนในเผ่าต่าง ๆ ที่อยู่กระจัดกระจายให้เข้ามาอยู่รวมกันเป็นหมู่เพื่อให้เกิดสังคมหมู่ใหญ่ขึ้น ทำให้เกิดสถาบันที่ทำให้ความคิดที่จะแตกต่างทางการเมือง แตกต่างภาษา ให้เข้ามารวมกันเป็นชาติได้ และเป็นชาติที่มีความคิดเห็นทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น สถาบันทางการศึกษาจึงมีส่วนอย่างมากในการเรียนรู้ทางการเมือง

3. กลุ่มเพื่อน เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอิทธิพลเช่นกัน กลุ่มเพื่อนถือว่ามีส่วนช่วยครอบครัวในการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะสังคมสมัยใหม่ กลุ่มเพื่อนจะเข้าทำหน้าที่แทนบิดา มารดา และครอบครัว ช่วยถ่ายทอดระเบียบวิธีและคุณค่าต่าง ๆ กลุ่มเพื่อนจัดเป็นกลุ่มแรกที่เด็ก ๆ จะได้สัมผัสด้วย มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน แต่ละกลุ่มจะมีการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดซึ่ง

กันและกัน แต่ละคนส่วนใหญ่กับเอาแบบอย่างจากกันเป็นภาพที่ติดตัวมาจนเป็นผู้ใหญ่ ทำให้มี
ทัศนคติที่คล้ายตามกัน

4. กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มที่ทำให้เกิดการเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ ทางสังคม โดยจะมีอิทธิพลต่อผู้
ที่เข้าสู่กลุ่มอาชีพที่ต้องเรียนรู้ว่ากลุ่มอาชีพ จะเป็นตัวการในการถ่ายทอดข่าวสารความเชื่อถือ เข้าไป
ในกลุ่ม

5. สื่อมวลชน ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีหน้าที่สำคัญที่จะเสนอข่าวสาร เป็นสื่อหรือช่องทาง การ
สื่อสารที่เสนอความคิดเห็นของบุคคล ทำให้บุคคลได้รับข่าวสารและเกิดความคิดเห็น ทัศนคติ ค่านิยม
ความโน้มเอียงในการเมืองที่สื่อมวลชนเสนอ ซึ่งนับวันสื่อมวลชนจะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมือง
เพิ่มขึ้น สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องและรวดเร็ว

6. สถาบันทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวนี้
นอกจากจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐสร้าง
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศ และสุดท้ายเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่รวมกลุ่มผู้มีค่านิยม
ทางการเมืองเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกันเข้าไว้ด้วยกัน

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นผลมา
จากหลายสาเหตุซึ่งได้มีนักคิดนักวิชาการอธิบายปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นจากการศึกษาอธิบายไว้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเมืองนั้น เกิดจากความ
ศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมี
เกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจบีบบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่าทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วน
ร่วมในการกระทำต่าง ๆ และปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น
ประกอบด้วย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527 : 67-69) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม
การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะผู้นำย่อมมีบทบาท
ในการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีอำนาจในการปกครองท้องถิ่นของตนเองย่อม
มีภาวะความเป็นผู้นำในการร่วมกิจกรรมทางการเมือง ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน เช่นค่าตอบแทน
แรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมไปถึงการสร้างแรงจูงใจต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การบังคับ
บัญชาให้มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน เพราะเขามีความเชื่อ ทัศนคติและความศรัทธาที่เป็น
บวกต่อปัจจัยที่เป็นรางวัลค่าตอบแทนต่างๆดังกล่าว และปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวัง

ในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคีในประเด็นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่า ความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก ความเชื่อในตัวผู้นำ ความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่าง ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐ และฐานะทางเศรษฐกิจ และเห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและด้านจิตวิทยาทางสังคม มีความใกล้ชิดในเรื่องปัญหาเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มองเห็นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะจะต้องมีการเข้าถึงประโยชน์ใช้สอยหรือการบริการตลอดจนประเด็นทางด้านสังคมสิ่งแวดล้อม ค่านิยม และอำนาจที่ได้รับการมอบหมายตามกฎหมาย

นอกจากนี้ประชาชนโดยทั่วไปจะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเมืองในระดับประชาธิปไตยคงต้องอาศัยปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญคือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนทั่วไปถึงผลที่จะติดตามมาของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเมืองหรือการไม่ทำตามกิจกรรมที่นำเสนอ และต้องแสดงให้เห็นชัดเจนเพื่อให้ประชาชนเห็นช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาได้ ถ้าเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา ตลอดจนมีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบทพบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และนอกจากนี้ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวตัดสินใจเข้าร่วมกระทำการกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชนหรือยอมรับสิ่งใหม่ ๆ คือ การติดต่อสื่อสารและลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้น (ธวัช เบญจาทิกุล, 2529 : 7-9)

1.) ปัจจัยช่องทางการสื่อสาร เป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารใน 2 ลักษณะ คือ

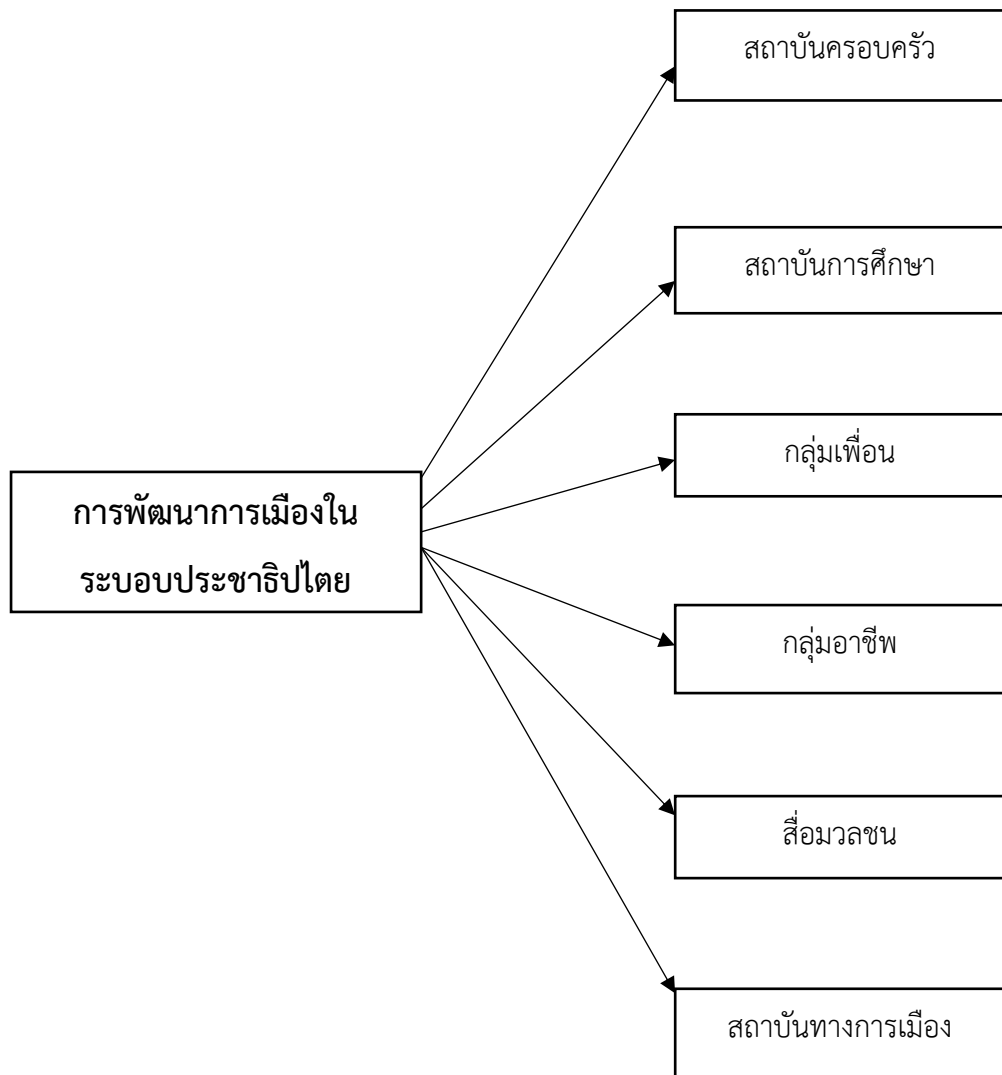
1.1) ช่องทางการสื่อสารมวลชน (mass media channel) เป็นวิธีการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และหนังสือประเภทอื่น ๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ กระจายข่าวสาร สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้

1.2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ

2.) ปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (personal characteristic) ประกอบด้วยอายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้ ขนาดที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่าง รวมถึงระดับการศึกษา รูปแบบของชีวิตสาธารณะ ซึ่งดูเหมือนจะส่งผลกระทบโดยทางอ้อมเท่านั้น

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย คือ เริ่มต้นด้วยสถาบันครอบครัว ซึ่งบิดา มารดานิยมประชาธิปไตย ย่อมอบรมบุตรของตนในแนวทางประชาธิปไตยหรืออบรมกล่อมเกลากิจ การเมืองที่มีอิทธิพลสูงสุดและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวทั้งในทางตรงและทางอ้อม และส่งต่อให้ สถาบันการศึกษา ซึ่งโรงเรียนถือว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมือง ซึ่งจะ เริ่มตั้งแต่บุคคลยังเด็ก โดยโรงเรียนจะนำหลักสูตรของวิชาต่าง ๆ มาให้นักเรียนได้ศึกษา หลักสูตรจึง ถือว่ามีส่วนสำคัญที่จะเป็นสิ่งที่เกื้อกูลให้เด็กได้รับการเรียนรู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และ กลุ่มเพื่อน เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอิทธิพลเช่นกัน กลุ่มเพื่อนถือว่ามีส่วนช่วยครอบครัวในการเรียนรู้ทาง สังคม โดยเฉพาะสังคมสมัยใหม่ ช่วยถ่ายทอดระเบียบวิธีและคุณค่าต่าง ๆ กลุ่มเพื่อนจัดเป็นกลุ่มแรก ที่เด็ก ๆ จะได้สัมผัสด้วย มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน กลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มที่ทำให้ เกิดการเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ ทางสังคม โดยจะมีอิทธิพลต่อผู้ที่เข้าสู่กลุ่มอาชีพที่ต้องเรียนรู้ว่ากลุ่ม อาชีพ จะเป็นตัวการในการถ่ายทอดข่าวสารความเชื่อถือ เข้าไปในกลุ่ม และ สื่อมวลชน ถือว่าเป็น กลุ่มที่มีหน้าที่สำคัญที่จะเสนอข่าวสาร เป็นสื่อหรือช่องทาง การสื่อสารที่เสนอความคิดเห็นของบุคคล ทำให้บุคคลได้รับข่าวสารและเกิดความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความโน้มเอียงในการเมืองที่สื่อมวลชน เสนอ และสถาบันทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวนี้ นอกจากจะ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐสร้างความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันภายในประเทศ และสุดท้ายเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่รวมกลุ่มผู้มีค่านิยมทางการเมือง เดียวกัน หรือคล้ายคลึงกันเข้าไว้ด้วยกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

สรุป

การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการเมืองอันจำเป็นต่อการปรับปรุงและพัฒนาทาง เศรษฐกิจ ในสังคมอุตสาหกรรม โดยมีความเชื่อว่าใน สังคมอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบประชาธิปไตย หรือเผด็จการจะมีมาตรฐานของพฤติกรรมและ การดำเนินงานทาง

การเมืองที่มีลักษณะของการพัฒนาทางการเมือง เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ เป็นความเชื่อ ที่ว่า การพัฒนาการเมืองเป็นลักษณะการเมืองในสังคมอุตสาหกรรมทั้งหลายเป็นผู้วางแผน และ เป็นผู้กำหนดความช้าเร็วของชีวิตทางเศรษฐกิจและทางสังคม นอกจากนั้น เป็นเรื่องของการดำเนินงานของรัฐชาติ ประชาชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอิทธิพลของรัฐ ชาตินิยมและมีความเป็นพลเมืองของรัฐอย่างแท้จริง มีการพัฒนาระบบบริหารและกฎหมายอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาระบบราชการ และระบบกฎหมายให้มีความก้าวหน้าทันสมัยกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การระดมประชาชนให้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่จำกัดอยู่แต่เฉพาะชนชั้นนำตามแบบของสังคมจารีตประเพณีสู่มวลชน โดยให้เห็นว่าในระบบการเมืองที่พัฒนาแล้วนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การพัฒนาระบบประชาธิปไตย การพัฒนาการเมืองเหมือนหรือควรเหมือนการสร้างสถาบันและการปฏิบัติประชาธิปไตย เป็นแนวความคิดที่ถือว่ารูปแบบของการพัฒนาการเมืองนี้ ถูกโจมตีว่าลำเอียงเพราะเท่ากับเห็นระบบการเมืองในรูปแบบในรูปอื่นที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยไม่เป็นระบบที่พัฒนาหรือเป็นการมองการเมืองอย่างวัตถุนิยมให้คุณค่าส่วนตัว มีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบหลายคนมีความเห็นว่าประชาธิปไตยขัดกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และไม่สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองได้ ฉะนั้นการพัฒนาทางการเมืองจึงเป็นเรื่องของความสามารถของระบบการเมืองในการรักษาเสถียรภาพและดูแลให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีระเบียบ การระดมกำลังและอำนาจ เน้นถึงประสิทธิภาพของระบบการเมืองในการทำงาน การพัฒนาการเมืองเป็นแง่หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นประกอบด้วยเปลี่ยนในหลาย ๆ ด้านของมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองถือว่าเป็นลักษณะอันหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย และถือว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดรวมทั้งทางการเมืองด้วยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน การศึกษาเรื่องการพัฒนาของสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่ จะต้องพิจารณาทุกด้าน การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของสังคมคือทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ต่างมีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงในด้านหนึ่งย่อมกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ได้ หรือ มิติ หรือด้านหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยทั่วไปนั่นเอง

References

- จรรยา สุภาพ. (2535). *ระบบการเมืองเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.
- จิโรช (บรรพต) วีระสัยและคณะ. (2542) *รัฐศาสตร์ทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธวัช เบญจาทิกุล. (2529). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวนาในการพัฒนา: หมู่บ้านชาวเขาชนเผ่าเลีการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2527”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โรงเรียนกัณฑ์ธรรมณ์, *ประวัติการปกครองระบอบประชาธิปไตย*, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: <http://www.kr.ac.th/ebook/saiyud/b1.htm> [สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2564].
- Sartori, G. *Democratic Theory*. N.Y.: F.A. Pracger, 1965.
- ประเวศ วะสี. (2537). *การพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปทางการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- สถาบันพระปกเกล้า. *แผนพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.